

DEMOCRÀCIA: FORMA POLÍTICA DEL CAPITALISME

JAUME BOTEY

Cristians pel Socialisme, Barcelona

Se sol dir que la democràcia la van inventar els grecs perquè allà, a l'agora, el poble podia opinar i decidir. Però no es diu que allà quatre cinquenes parts de la població eren esclaus que treballaven "com esclaus" per tal que l'altra cinquena part pogués opinar i decidir sobre ells.

Molts de segles més tard, a França, els il·lustrats Diderot, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, pares dels principis de "Llibertat, Igualtat i Fraternitat" i de la Revolució Francesa, van escriure tractats sobre la democràcia. Però la francesa va ser una revolució de burgesos i d'intel·lectuals, no pas de les masses. Setanta anys més tard la Comuna, també a França, ho va intentar i en nom de la democràcia va ser aixafada pels mateixos que havien fet la revolució setanta anys abans.

Quan, a mitjans del segle passat, la societat va voler donar forma política als canvis produïts per la industrialització, Keynes va idear un model d'Estat protector que, salvaguardant els interessos dels rics, permetés repartir riquesa als pobres. La democràcia sempre ha estat el sistema que, sota la bandera de la llibertat, ha encobert la riquesa dels uns i la pobresa dels altres.

Però això es va agreujar a partir dels anys setanta del segle passat amb el neoliberalisme i la teoria del mercat com a únic mecanisme regulador de la societat, i a mesura que els països rics van anar necessitant més recursos per continuar creixent. Els EUA, que pretén ser la democràcia model i referent, per "salvar la democràcia", va propiciar cops d'Estat i dictadures militars arreu d'Amèrica Llatina contra governs elegits democràticament i que intentaven reformes en favor del poble. Des de Getulio Vargas o Goulart a Torrijos, d'Allende als sandinistes, la quantitat de sang vessada, el patiment, i la llista de víctimes són inacabables. El 2003 els EUA envaeixen l'Iraq antidemocràticament, en contra de l'ONU i de l'opinió pública mundial, causant cents de milers de morts, per "instaurar la democràcia". Es menteix. Però tant li fa, perquè aquesta democràcia pot incloure mentida i assassinat. Els deu anys anteriors a l'Iraq hi van morir un milió quatre-cents mil nens menors de cinc anys a causa sobretot dels bombardejos amb urani empobrit. Quan li van preguntar a Madeleine Albright, Secretària d'Estat dels EUA, si això valia la pena, va respondre que "el progrés i la democràcia exigeixen sacrificis".

En nom de la llibertat per a tothom, s'imposa la força de la llibertat només per al més fort, i quan el petit demana llibertat per no morir-se l'acusen d'antidemocràtic. És la llibertat del "salvi's qui pugui".

Per això aquesta democràcia vol menys Estat protector. Avui el veritable enemic de la llibertat de mercat ja no és pas el socialisme, que es considera derrotat, sinó Keynes: s'ha de descarregar l'Estat d'obligacions i fer la societat més lliure. Com? Des de l'àmbit econòmic, despolititzant les necessitats, i així es proclama que "l'Estat no té obligacions amb els seus ciutadans". Des de l'àmbit cultural, moralitzant la societat, i així es proclama que "qui s'esforça guanya, el pobre es culpable de la seva pobresa". L'intervencionisme de l'Estat es considera una barrera per al desenvolupament, fins i tot els serveis socials i personals. Els serveis són un negoci. Qui es pugui pagar l'hospital en tindrà. Qui no se'l pugui pagar no en tindrà.

Però encara no n'hi ha prou. Cal despolititzar la democràcia des de l'àmbit polític. La política es converteix en gestió al servei del capital. I els seus gestors, els polítics, en buròcrates al servei del capital. El mateix que passa amb la participació de la gent. Quan les demandes són excessives acaben provocant una crisi d'autoritat. Així es proclama que si volem que el sistema funcioni cal limitar-hi la participació. Els mals de la democràcia no es curen pas amb més democràcia, sinó amb menys, ha repetit el neoconservador Daniel Bell. Conseqüentment les funcions de l'Estat canvien: d'Estat protector de les majories, es passa a Estat repressor de les majories; en comptes de potenciar l'Estat social, es potencia l'Estat policial. La seva principal obligació serà garantir la seguretat de la democràcia dels rics. I, en primer lloc, seguretat contra la majoria dels seus propis ciutadans, que demanen més democràcia. Com més organització del poble més vigilància.

La nostra democràcia es basa en la poca participació de la gent en la cosa pública. Per això els capitalistes la defensen amb ungles i dents. La majoria es limita a votar cada quatre anys, i el 1999 el president del país més poderós del món el van elegir "democràticament", amb frau inclòs, amb menys del 20% dels vots...

Així doncs, la nostra societat actual, consumidora de democràcia, no és cap garantia de democràcia. En canvi,

amb aquest bagatge tan poc presentable, Occident encara té l'arrogància d'expedir certificats de democràcia a altres països: els que passin per aquest sedàs electoral, encara que siguin governs corruptes, "democràticament" tirans o les seves poblacions es morin de gana, seran reconeguts com a democràtics, però els que no passin el sedàs, encara que tinguin el suport dels seus habitants i hi hagi pa, educació i salut per tothom, corren el risc que els cataloguin com a terroristes.

Ens han fet creure que aquest és el millor dels móns possibles, l'única alternativa, el final de la història. I n'hi ha molts que s'ho han cregut perquè s'ha dit que el que cregui el contrari va en contra del progrés. És la nova ideologia de la impossibilitat de tota ideologia que digui el contrari. Però un cop més hem de recordar que la derrota del poble comença amb la derrota de les ments, la cultural: convèncer-se que no hi ha res a fer. Avergonyir-se dels principis que van fonamentar les lluites, per l'oportunisme dels dirigents.

Continuem funcionant amb els esquemes de Montesquieu i el model de democràcia electoral per delegació i representació de partits sense tenir en compte els canvis que hi ha hagut. Per exemple a Europa es fan grans parafernàlies per elegir els parlamentaris europeus, que en realitat no manen, o manen ben poc, i en canvi es tolera el mecanisme antidemocràtic d'elecció del president del Banc Central Europeu, que sí que mana, i molt.

Aprofundir la democràcia avui voldria dir, a més, remeiar l'excessiu pes dels mitjans, la dificultat de finançament dels partits, les pressions dels lobbys, les traves en la independència del poder judicial, la possibilitat de corrupció institucionalitzada, el secret bancari, les llistes tancades, el bloqueig que els grans poden fer als petits, etc. Però també significa democràcia econòmica, gestió democràtica dels recursos, de la cultura, etc.

Els òrgans de govern viuen en l'esquizofrènia permanent administrant un poder que en la teoria i en la pràctica ve del poble, però del qual el poble en viu aliè. La por dels governants a la democràcia del poble genera actituds autoritàries i les actituds autoritàries generen crisis d'autoritat. Com diu Hanna Arendt no es tracta pas de crisi de legitimitat sinó de crisi d'autoritat. El poder constituït té legitimitat i els instruments necessaris per exercir el poder, però no pot tenir autoritat moral ni credibilitat. Negar la veu als sectors exclosos és negar-los l'esperança i a la llarga aquests sectors apareixeran, per exemple, en forma de fonamentalismes.

En aquesta democràcia mundial el poder està en ben poques mans i més centralitzat i jerarquitzat que mai.

Toni Negri l'anomena "Imperi" com a "entitat difusa però intersticialment present en tot". A més, els pocs que retenen aquest poder es senten un nou Poble Escollit per Déu, un nou Israel enviat per la providència per salvar el món. Estan convençuts que entre ells i Déu no hi ha intermediaris, i per ordre divina han d'assemblar-se al mateix Déu en poder, en intel·ligència i en previsió. Només des d'aquesta visió religiosa del poder polític i militar es pot entendre la nova Doctrina de Seguretat Nacional que l'emperador Bush va proclamar el 20 de setembre del 2002. Es tracta del fonamentalisme i fanatisme més purs. L'emperador és l'encarnació de la voluntat de Déu i substitueix la democràcia. I justifica la "guerra preventiva"...

Però l'emperador està despul·lat. Resulta cada vegada més evident que estem a les acaballes d'un sistema que només s'aguanta per la força, en un món a la deriva i en un canvi de civilització. Avui apareixen arreu Nous Moviments Socials que qüestionen el sistema, que reclamen la participació de les majories i d'una societat civil encara avui sense rostre ni configuració institucional. L'actual crida del moviment zapatista i els que lluiten per un "altre món possible" van en aquesta direcció. En el fons ens estan preguntant qui és el subjecte de la democràcia, el subjecte productor de la política. Es tracta del qüestionament del nucli essencial de la democràcia. Les seves preguntes i les seves propostes, van a l'arrel dels problemes i en un clima de llibertat irreversible sempre seran conflictives. Són els cercadors de noves utopies.

En aquesta direcció hi van, per exemple, el moviment zapatista que amb l'eslògan "manar obeint" qüestiona els mecanismes de corrupció d'aquesta democràcia, el moviment per una altra mundialització que des dels Fòrums Socials proclama que "un altre món és possible", el moviment indígena que reneix de les cendres, el moviment de dones, el moviment de diàleg interreligiós que qüestiona les estructures jeràrquiques de les esglésies, etc. En el fons, aquests moviments ens estan preguntant qui és el subjecte de la democràcia, el subjecte productor de la política. I ens estan dient que la democràcia no és res fet, no és cap recepta, es construeix continuament. Que la democràcia política ha de ser també democràcia en l'àmbit social, en l'econòmic, en el cultural. Per això amb la seva sola existència aquests moviments qüestionen el nucli essencial d'aquesta paraula tan antiga. Les seves preguntes van a l'arrel dels problemes i les seves propostes, en un clima de llibertat irreversible, sempre seran conflictives. Són els cercadors de noves utopies.